

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Vita R. P. Iosephi Anchietae Societatis Iesv Sacerdotis In Brasilia defuncti

Berettari, Sebastiano

Coloniae Agrippinae, 1617

Vitae Iosephi Anchietae E Societate Iesv Liber Primvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42044

VITAE

IOSEPHI ANCHIE-

TAE E SOCIETATE

IESV

LIBER PRIMVS.

ST divina in homines
 Bonitas cum in rebus om-
 nibus laudanda, tum
 in electis vndique vo-
 candis admiratione digna prou-
 dentia: quippe non, vt olim, gen-
 tem vnam, & ex ea paucos quos suo
 afflaret Spiritu, delegit; sed ex omni-
 bus gentibus, ac nationibus, quan-
 tumuis moribus inter se, institutisq;
 diuersis, nullo discrimine, quos sibi
 æterno suæ mentis decreto destina-
 uit, tanquam ab utero matris segre-
 gatos, ad suum cultû venerationem-
 que traducit: atque ita humana con-
 silia temperat, occasionibus modera-
 tur, euenta disponit; vt, vel ipsis
 A 3 inscijs,

inseijs, quos trahit, ad diuinam ipsius perficiendam voluntatem omnia conspirent; nouaque suis iniecta mente, eos à rerum humanarum studio abductos, ad noua consilia, noua instituta, nouaque consecretanda studia conuertat: tamque in ijs cum alijs eiusdem consilij socijs animorum facit coniunctionem, tantam voluntatum, morum, studiorumque consensionem, vt homines longè diuersis ingenijs, diuersisque assueti consuetudinibus, ijsdem videantur nati parentibus, & sub ijsdem tectis, eadem in familia vnà educati; vt Prophetæ illud ad nostrum vsum in Dei laudem vertere possimus: *Benedictus Deus, qui congregat nos de nationibus.* Mitto alias Religiosorum virorum familias, quæ multis eximia sanctitate, & doctrina viris semper floruerunt, & florent adhuc: nostræ Societatis initia si repetantur, quis vnquam futurum putasset, vt homo ex abdita Cantabria à bello, & armis de repente abstractus, tam lectos ex diuersis gentibus, Gallis, Hispanis, Lusitanis,

tanis, Germanis, Belgis, Italis, tamq̄;
vnanimes duces tâta cōsensione, tan-
toq̄; animi ardore ad Christi vexilla
cōuocaret, ab ijsq̄; numerosa item ex
omnib. gentibus generosorum militū
agmina profecta, ad senescentem iam
Religionis cultum in pristinā iuuen-
tutē renouandū; veterēq̄; abolita su-
perstitione, in incultā Ethnicorū bar-
bariē Christianæ veritatis lucē inue-
hendā, vniuersas orbis terræ partes tã
breui tempore peragrarent? nimirum
id ille Spiritus operatur, qui *habitare
facit vnius moris in domo*. Idem ipse di-
uinus Spiritus Iosephum Anchietam
nostre susceptæ narrationis argumen-
tum, delegit, in quem vberem donorū
suorum copiã effunderet, eumq̄; è ter-
ris à nostra consuetudine, nostroque
cultu remotissimis, extra nostri orbis
fines, in media Oceani vastitate con-
stitutis, & insulis vix antiquitati, no-
tis, per multa interualla sæculorum ne
notis quidem nisi nomine; & in quas
vix Euangelij lucem illatam esse exi-
stimares, quasi Abrahamum ex Vr
Chaldæorum eductum, in terras

lætiores, vberioresque, atque ad eò in ipsos, vt ita dicam, Religionis Elyfios lectissimū germen transplantaret. Nempè non est (vt inquit Petrus) *personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum, & operatur iustitiam, acceptus est illi.*

FUIT hic multis, magnisque donis à Deo cumulatus; multaque, & admiratione digna diuinā in eo virtutem inesse declararunt. Quæ, quāquam in priuatis fermè rebus, & familiaribus perspecta sunt, nolim tamen ea quisquam putet minoris esse faciendā, quā si in magnis rebus, arduisq; negotijs, in clara multarum gentium luce, & magnorum Regum ac procerum oculis gesta essent. Non enim minùs in rebus paruis, quam in magnis diuinę sunt artes admirandę: neue minorū sunt indicia virtutum, quę in tenuibus, quā quę in præclaris rebus, & illustribus miracula eueniunt: tamq; diuinū fuit formicę minutissimę bestiolę, quam elephanti pecudum omnium maximę animā, & vitā indidisse. Tam fuit Helias ad-
miran-

mirandus cum farinae pugillu, & lecythum olei mulieris viduae perennem fecit, qua cum igne de celo euocato quinquagenarios duces à Rege missos momento cum suis cohortibus absumpsit. Nec quia triennis illa siccitas, qua ad illius iussu Regnu afflixit Israël, aut clara de Baalis Prophetis victoria illu fecere ad homines clariorem, idcirco minus in eo diuinu fuit, cu in fuga solus per deuia, & solitudines subcinericia placetula recreatus, quadraginta dierum nusquam consistens mensus est iter. Hac idcirco attingi, ne quis multarum rerum narratione, qua naturae excedunt facultatem, soloq; diuino Numine geste sunt; quoniam in rebus tenuibus, priuatoq; inter homines eluxere, existimet diuinam virtute rerum nostrarum magnitudine, paruitate ue metienda esse; spiritualemq; sanctimoniã diuiniq; Spiritus dona, quanta quaq; sint, nostra aestimatione, nostrisq; momentis expendenda. Diuinã in sublimibus, humilibusue rebus suam potentia declarare, diuini

folius est iudicij: multiq̄ue sancti vi-
ri, & in magnis, & in paruis rebus, vt
res tulit, aut prophetica p̄gnotione,
aut diuino miraculo gratiam sibi di-
uinitùs collatã declararunt: neq; ta-
men rerum discrimina, momentave
diuini Spiritus, gratiæve momēta in
reb^o illis, gradusq; discreuēre. Quã-
quam si quis in Iosephi rebus accu-
ratè introspiciat, rerum splendorē
intelliget nō semper desiderari. Sed
siue parua, siue magna illa sint, habe-
ant ipsa suã quæq; admirationē, vitę
innocentiã, religiosam obseruantia,̄
integrã obedientia,̄ in rebus asperis
fortē patientia,̄ despicientiam, & ab-
iectionē sui, perennem suarum ap-
petitionum victoriam, atque ipsam,
vnde tantarum virtutum harmonia
existebat, perpetuam cum Deo con-
iunctionem. Hęc nullo discrimine,
quæ omnes imitemur, proponenda
esse duximus. Nam cum multis, præ-
clarisq; dotibus, & à natura, & à do-
ctrinæ studijs esset instructus, eas ita
ad hominum vtilitatem cōferebat,
vt nunquam à diuina cogitanda præ-
sen-

fentia auocaretur; semperque quid quid ageret, loqueretur, cogitaret, Deū sibi præsentē intueretur; vt verè cum Helia illud posset vsurpare. *Viu- uit Dominus, in cuius conspectu ego sto hodie.* Inde tanta illi cum Deo familiaritas, tanta in precibus assiduitas, & tam pura animi simplicitas, tantū studiū, tamq; indefessus labor in hominū salute procurāda, vt eum nullo vnquam tempore aut laboris, aut valetudinis incōmodum, aut periculorum magnitudo ab opera indigentibus præstāda retardaret. Ex eodem fonte illud etiā hauriebat, vt & multa diuinitūs cognosceret; & supra humanum modum multis difficultatibus occurreret; quibus rebus diuina Bonitas famuli sibi obsequētissimi virtutē illustrabat. Atq; utinā, vt multa ab ipso gesta post mortem certis auctoribus comperta, studiosè collecta sunt; sic quandiu ille vixit, artes, quib. ille ad iuuādos homines vteretur, eos ad pietatē excitaret, motus animi cōponeret, soli-

citudines sedaret; moerore oppressos erigeret; studiū deniq; perfectæ virtutis omniū animis infereret, tum in familiaritate, conuictuque illius responsa, colloquutiones, monita, hortationes notata essent, patientia in iniurijs, securitas animi in periculis, magnitudo in aduersis, fortitudo in arduis, in turbulentis æquanimitas, quarum rerum copiam suppeditat sanctorum virorum vita: Quam multa alia, præter ea quæ scripta sunt, præclara virtutum exempla, quam multa vitæ præcepta, salutaria monita, consiliaque nunc in lucem proferretur, quæ sempiterna obruta obliuione delitescent? Nam etsi virtutem ipsam, atque intimam cum Deo coniunctionem, quali, quantaque sic, memoria literarum affequi non potest; tamen, ut pictores spiritum & vitam arte non exprimunt, corporum verò lineamenta, mensuram, colores; persæpe etiam ipsos animi motus oculis obijciunt: sic ipsam virtutum vmbra, & quasi animi lineamenta, effigiemque, quibus

quibus sanctorum virorum exemplo ad sanctimoniam amorem, & studium accendimur, quantum humano licet modulo, monumentorum traditione intuemur. Sed id ferè contingit in sanctis viris: ut, quemadmodum incendia interdum per fumum tantum videmus, noctu, quanta illorum magnitudo sit, clarè perspicimus: sic, quandiu illi nobiscum communi luce fruuntur, subobscurè illorum virtutem intueamur, sublatos ex oculis, quasi mortis umbra interiecta, clara multarum virtutum memoria fulgentes admiremur: iacturam tamen eorum, quæ obliuione deleta sunt, non recuperemus. Hactenus adumbratam tantum leuiter exquisitæ sanctimoniam, & tanquam in abdito sepositam effigiem à longè, quasi intento digito monstrauimus; nunc qualis à primæ ætate per omnes vitæ gradus fuerit, sigillatim exponere aggrediamur.

IN ea Athlantici maris ora, qua
se maximè à Mauritaniam littoribus

*Iosephi
Anchietæ
patriæge-*

A 7 Ocea-

nus, edu-
catio, &
primæ æ-
tatis stu-
dia.

Oceanus expandit in Occasum, insulæ emergunt, quas à felicitate naturæ prisca sæcula Fortunatarū insularum nomine notarunt. Eas Ptolemæus, veteresque Cosmographi, quoniã præter nostri orbis fines sitæ sunt, extremū vniuersi limitē existimarūt; vltra quos nihil cognitū, exploratumve habuit antiquitas, non terras, non æquora, non cœlum. Inde initium per gradus dimetiendæ terrarum longitudinis ad extremos vsque Eoos fecerunt. Verūm intermissa longo multorum sæculorum interuallo ob periculorum magnitudinem, & ventorum rabiem Oceani nauigatione, latuerunt; nomen tantū, & Cosmographorum traditione nobis notæ, ignota prorsus, & intentata cœlo, marique ad eas nauigatione. Non ita multo ante nostram ætatem, magna consequentium sæculorum felicitate, admirando Lusitanorum ausu, arte inuenta Oceani furorem superandi, eorundem Lusitanorum auspicijs repertæ, cursuque ad eas nauigandi

gandi notato, in Lusitanorum prius, postea Hispanorum venere potestatem; nouoque nomine Canariæ appellatæ. Sed vsque eò ab antiqua illa felicitate prolapsæ (tanta in longa ætate non in moribus solùm, sed in ipsa etiam natura facta mutatio) vt non desint, qui illas esse negent, quæ olim tam beato nomine afficerentur. Vt vt est, communis Mathematicorum consensus, quæ recens inuentæ insulæ, Canariæ ab antiquo vnus earum nomine dicuntur, eas esse affirmat, quæ antiquis Fortunatæ dictæ sunt. Eæ nunc duodecim numerantur, sex ab antiquis tantùm proditæ, quarum princeps nunc prærogatiua quadam nominis Canaria, & magna Canaria nominatur; reliquæ suis quæque nominibus notantur. Sitæ sunt ad tricesimum gradum supra æquatorem, in primo ipso limite antiquæ in longitudinem mensuræ. Earum vna, vt in tanta, & incolarum, & locorum asperitate, non ignobilis est Zanarifa. Hanc vnã cum paucis etiam post illa-

Zanarifa
Iosephi
patria.

*Nascitur
ann 1533.*

*Conimbricã studio-
rũ causa
mittitur.*

illatum in reliquas à Lusitano Euan-
gelium Barbari idololatræ aliquan-
diu tenuerunt: in Christiana tamen
iura & ipsa tandem concessit. In ea
natus Iosephus Anchieta anno à
Christo nato millesimo quingentesi-
mo tricesimo tertio, patre Cãtabro,
matre indigena, utroque in sua gẽte,
& honesta familia nato, & florenti
in fortuna constituto: &, quod ma-
gni faciendum est, Christianæ Reli-
gionis studioso. Itaque diligentem
prolis in pietate educandæ curam
suscepere. Educatus liberali disci-
plina in paterna domo Iosephus, La-
tinas literas, quantum puerilis pa-
tiebatur ætas, didicit. Cũ paulo
esset adultior, quò & in studijs pro-
cessus faceret maiores, & cultioris
vitæ modum, formamque condisce-
ret, Conimbricam in Lusitaniam
cum fratre natu grandiore missus, in
disciplinam venit Societatis IESU;
quæ paucis antè annis nata Lusita-
norum Regum benignitate in ea
utbe, nobiliq̃ Gymnasio Regijs
opibus excitato, altas diuina iuante

Boni

Bonitate, radices iaciebat. Tantaque fuit adolescentuli indoles, tanta morum probitas, ut & omnibus, qui illum nossent, apprimè charus, & adolescentibus pudore, & modestia incitamento esset ad virtutem: breuique tempore humanitatis, Rhetoricæque studijs decursis, inter laudatissima adolescentium ingenia floreret, siue soluta oratione, siue numeris adstricta certandum foret. Sed mira præcipuè in eo ad scribendum carmen fuit ingenij felicitas. Logicæ quoque studia percurrit, & nonnihil etiam de Philosophia degustavit. Interim, ut erat domestica educatione probè institutus, longè etiam à domo, diuina eum gratia ad meliora prouehente, pietatis studia toto animo complexus est. Iam in illius mente diuina Bonitas igniculos iniecerat, & earum virtutum semina, quæ, accedente ætate in immensas, frugiferasque arbores excrescerent; quò fiebat, ut vtrunque studium, & doctrinæ, & pietatis, cum vicissim alte-

alterum altero iuuaretur, maiores in eo quotidie accessiones faceret. In primis verò candoris fuit, & pudicitiã amantissimus: petulantiã verò, & iuuenilis licentiã osor acerimus; eoq; vsque processit, vt, cū die quadam in templo ante altare Virginis Matris pronus in genua oraret intentiùs, ita intimis sensibus citari cœperit, ita ad earum virtutū amorem, quas Deiparã placere sciret, inflammari, vt in iplo vestigio virginitatem, quam felici, singularique Dei dono ad eam diem illibatam seruauat, Virgini Matri voto dicarit.

Virginitatem vouit.

EX eo tempore sincerus animus maiora cœpit secum agitare, humanam felicitatem aspernari, diuinam, æternãq; cogitare; eam sibi vitæ rationem exoptare, vbi tutò ab omni iniuria, periculoque integrum depositum seruaret. Itaque & religiosam amplecti vitam, & eam in Societate IESV transigere in animum induxit. Nota erat adolescentis probitas, nota vitæ innocentia, notum

tum ingenium, indoles magna omnia pollicebatur. Ita non magno negotio factus est voti compos.

ANNOS natus septemdecim in *In Socie.*
Societatem IESU Canarinus adole- *tatem Iesu*
scens (ita non contemnenda ignota *asciscitur.*
pene patriæ fuit indoles) magno cū
suo, multorumque postea, & rei
Christianæ bono ascitus est. Ad-
missus in Societatem, ijs artibus, ijs-
que rudimentis instituitur, quibus
nouum illud vitæ genus ad omnem
pietatem informatur In primis verò
veterum consuetudinum, humana-
rumque rerum omnium obliuione;
nouæ mentis, nouorumque consilio-
rum, ac sensuum susceptione; vitæ
simplicitate, studio diuina meditan-
di, sui abiectiōne, proprii iudicij ab-
dicatione, suarumque appetitionum
compressione, assidua, continenti-
que sibi aduersandi exercitatione, & om-
nium aliarum virtutum duce tu-
tissima obediētia His præcipuè stu-
dijs huius spiritualis militiæ Tyro-
nes in Societate Iesu exercētur: quo-
rum

rum studiorum fructus ille vel maximus existit; ut animus à caducarum rerum amore abductus, cum Deo quàm artissimè concilietur. In hac palæstra Iosephus ita se exercuit, ut, hisce virtutibus omnibus initiatus, omnes boni Tyrõnis numeros ex disciplina Societatis expleret.

*Graviter
agrotat.*

INTER has exercitationes, dum rudimenta poneret Societatis, in grauem morbum incidit, ac periculosum: morbi autem videtur non vana causa fuisse. Operam dabat, ut nouicius in templi ministerijs, solemneque illi erat quotidie octo Sacerdotibus, interdum pluribus Missam facientibus ministrare. Quo in munere totum fermè tempus applicitus, in genua versabatur, & ut est illa ætas verecunda, & nouitiorum ardor ad pietatem imbibendam, seseque edomandos incitator, dum spiritalis dulcedinis explere studet sitim, & corpus ad obsequium animo præstandum adigit, non putauit eam rem, vnde tantam hauri-

hauriret pietat. m, vlli sibi incom-
modo futurâ. Ergò corpore nondum
per ætatem durato ad laborem, artus
faciscentes, quâ femora circa sacri
os, & vertebram nectuntur, acerbos
illi dolores ciere coeperunt. Sed, a-
nimo imbecillitatem sustentante, ne
se priuaret eo fructu pietatis, sua
præstare ministeria non destitit, mo-
disq; omnibus rem occulta habuit:
corporis tantum in affectam partem
inflexione dolorem lenire conten-
debat: tum zonam quam arctissimè
ad lumbos astringebat. Quòd dū sæ-
pius facit, & maiore nisu, quàm res
ferret, femorum globi è coxendicū
sinibus exculsi, seu incuratione mi-
nùs aptè restituti; seu, quod verò si-
milis est, neruis in viridi ætate se-
mel laxatis minùs fideliter, vt docet
Medici, nexum retinentibus, parum
firmiter coiere: inde vitium in ver-
tebras, & humeros peruenit. Quò
factum est, vt inde luxato dorso hu-
merisque, per omne tēpus nō sine a-
liqua deformitate vixerit. Credide-
rim tamē, nō hāc vnā ossiū luxatio-
nem

nem tam pertinacis morbi causã fuisse: sed, vt fit, ad occulta alia naturæ vitia, id quoq; incõmodũ momentũ magnũ attulisse. Nam, adhibita ea, quæ solet in grauibus morbis curatione, est ille quidẽ multũ alleuatus, sed morbum omnem depellere nulla medicina potuit. Quare moerens suum incommodum dolebat: angebat iuuenilem animum illa in primis cura, quòd timeret, ne per valetudinem Societatis ministerijs par esse non posset. Hanc adolescentis sollicitudinem odoratus Simon Roterigijs, vnus è nouem B. Ignatij comitibus, qui Præpositi Prouincialis munere Societatem in Lusitania regebat, cùm quæssisset ex eo, quã valeret; ex eoq; sermone morbi grauitatem, & iuuenis moerorem percipisset, afflictum animum his paucis tantũ verbis alleuauit. Ne sis sollicitus, inquit, fili de tua hac inualetudine: Deus enim te in hoc statu vult. Hoc solo sermone ita confirmatus est, vt nullum ex eo tempore moerorem senserit. Triennium lentus
hic

hic tenuit lāguor, pertenui, aut nullo fructu spei melioris; cū, re deliberata, Medicis in cōsiliū adhibitis, in Brasiliam Patres adolescentē mittere constituunt, haud dubia spe, ea soli, cœliq̄ue mutatione reparandæ valetudinis. Erat enim iam celebri fama euulgarum, eius cœli soliq̄ue bonitatem, & alimentorum lenitatem multūm ad humanam salubritatem, vel reparandam, vel retinendam, augendamq̄ue conducere. Et fanè ea cœli temperies est, qua nil clementius esse possit; vt neque æstus, neq; frigora, magnis excessibus discreta, humanis corporib. graua, noxiave sentiantur: terræ tem, vt ad aspectum peramœnæ; ita etiam ad fructum vberes, eam frogum fundunt copiam, quarum nulla duritie, cruditateq̄ue ad conficiendum natura fatigetur.

ANNO igitur à Christo nato millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio 8. Idus Maij, annos ipse iam viginti natus cum O loardo A costa, qui Prætor ad prouinciã pro Rege

*In Brasil.
reparandæ
valetudij.
nis causa
mittitur
anno 1553.*

Rege administrandam proficiscebatur, & paucis aliquot de Societate Olyssippone soluerunt. Inter nauigandum, vt erat in maritimo aëre natus, quasi in patrium cælū remeasset, meliùs habere coepit: ita vt itinere illo toto præscripta sibi nautica ministeria (est enim illi penu, coquinæ, & foci cura demandata) summa cū omniū probatione strenuè obierit. Eodē anno Bahyam Regni Brasiliici caput tenuerunt. Sed, vt planiora sint, quæ de Iosephi rebus, peregrinationibusq; toto illius vitæ decursu narrabūtur, erit operæpretium totius eius terræ tractū, situm, naturam, partesque, & quis esset per id. tempus in ijs locis Societatis status; quæq; in loca Societatis homines distributi essent, quibusque in ministerijs versarentur, paulo longiore, non tamen inutili digressione transcurrere.

*Brasiliæ
descriptio.*

IAM dudum satis superq; notum est Brasiliam in ea noui continentis esse parte, quam vulgò Peruuium appellant. Regio toto in hemisphæ-

hemisphærio Australi sita est, maximam partem in ea plaga, quam Zonam torridam dicunt: eius tamē non modica pars infra Capricorni tropicum demittitur, argenteo flumine, & Oceano illam in tenuem quasi cuspidem acuentibus. Initium capit à Septentrione duobus infra æquatorem gradibus, tenditque in Austrum ad quinque & triginta, etsi non desunt, qui eam in plures faciunt excurrere ad fretum vsque Magellanicum in quinquagesimum quintum gradum. Sed quæ proprio nomine Brasilia, Lusitanico paret imperio, Paranao flumine, cui ab argento est nomen, quinto & tricesimo gradu finitur: ex quo mendum in libros nostrorū apparet irrepisse culpa, vt videtur, Typographorū, in quibus p̄ triginta quinq; quadragintaquinq; legimus. At Cosmographorū tabulæ, & nauigantiū obseruatio argentei fluminis ostium, quò extrema pertinet Brasiliæ cuspis, in 35. gradu nobis indicant. Ad Orientē quā Hesperijs Africæ litoribus ob-

B   tenditur-

tenditur, immensi tractu Oceano al-
luitur: ora ipsa maritima multis fi-
nibus, quàm maioribus, quàm minori-
bus, æquis fermè inter se spatia
distributis serratæ frondis instar
quasi arte discissa tota. Accedunt
crebra, & ingentia flumina lati-
admodum alueis, & ingenti
quarum mole labentia; quæ cum
in mare se exonerant, patentes na-
uigiis, & commodos pleraque tum
ad quietam stationem, tum ad flumen
subeundum aperiunt sinus. In-
tus ad Occidentem altissimis monti-
bus includitur; qui eam perpetuo
iugo quasi sinu complexi, videntur
à reliquis Peruuji partibus auertere.
Terra ferax & benigna, grata amœnitate
delectabilis; frondosæ syluæ foliis
numquam deciduis perpetuò vernant:
& quamuis spissa arborum vmbra,
vallibus pluviosis, & vastis aquarum
lacubus, vnde ingentes amnes effluunt,
vapores ascendant coeli lubricitati
infesti, qui in pluuia

& r

& rorem soluuntur, maximam
tamen anni partem lenes vento-
rum flatus sub meridiem à mari
exurgunt, qui in mediam vsque
noctem spirantes omnem cœli
discutiunt grauitatem, ita vt ori-
ente Sole cœlum subito purum
nitidumque reddatur. Tum earum
mercium abundat copia, quarum
in nostras terras inuentione Eu-
ropa nostra redditur beatior. O-
mnino si naturæ dona spectes,
non facile in omnibus noui or-
bis terræ partibus, ac ne in nostro
quidem orbe parem felicitatem
reperias; vt iam dudum constet
errare Physicos, qui mediam hanc
regionem Solis accessu exultam,
hominum vsui à natura negatam
prodiderunt.

VERVM tanta hæc cœli, ac
terrarum commoda haud dispari-
bus incommodis compensantur.
Primum, nulla humanæ naturæ vere-
cundia, bestiarum more, nudis prorsus
corporibus incedunt viri fœminæq;:
deinde hominum ingenia hebetia

*Brasilo-
rum vi-
tia.*

& inhumana; vt etiam humanarum
carniū esum in summa habere laui-
titia non horreant, tantū in vete-
re corroborataque bona, prauāue
consuetudine situm est: atque inter
cultum legū, barbaramque licentiā
ad iustitiā, honestatēq; inter homi-
nes retinendam, & belluinam stoli-
ditatem, feritatemque propagan-
dam interest: etsi non eadem naturæ
improbilas vbique: estque vbi plus,
minusve crudelitas grassetur. Quā-
quam inducta iam in gentem Reli-
gione, paulatim, etsi magno cum la-
bore, ad humanitatem cōdocentur.
Ceteri, qui nondum Christiana Re-
ligione suscepta, oram accolunt
maritimam, longa iam cum Lusita-
nis consuetudine mitigati, sensim &
ipsi ad humanitatem inflectūtur, etsi
suopte etiā ingenio minus feri, mi-
nus asperos habeant mores: ac, nisi
iniuriis exasperentur, amicē nostris
cum hominibus societatem seruēt;
neque à iustitiæ legibus abhorreāt,
facileq; ad Christianam Religionē
afficiantur; sed constantia desidera-
tur.

tur. Certas, fixasque ferè sedes habent; nec facilè tædio loci solum vertunt. Commercia qualiacunque habent, & amicitiaë iura populi cū populis, vici cum vicis, si nulla inter eos oboriatur offensio, seruant inter se. Non idem omnibus ingeniū qui mediterranea tenent. Videas multos eorum populos iis, quos di- *Tapuya.* ximus, similes, quietos, faciles, amicos amicis: contra alios ita asperos, & efferatos, vt ipsam hominum naturam odisse videantur. Immites, iracundi, truculenti, sanguinarij, ferarum more nulla iura norunt, nisi subito coortam pro re nata libidinem. Non facilè gentem aliam reperias, de qua illud veriùs dici possit: *Homo homini lupus, seu, draco magis.* Eos Tapuyas vocant: quod nomen ipsoꝝ lingua gentem syluestrem sonat. Hi non cum Lusitanis tantum, si ad ipsos penetrent, sed cū suis etiam gentilibus, qui cum Lusitanis pacem habent, bella gerunt. A cæteris Brasilis consiliis, cõsuetudine, conuictuque seiuncti, inuisi omnibus,

mnibus formidini, longè à mari varias in terras dispersi sedes habent, mutantque ad libidinem.

OMNIUM facillimi, mitissimiq; atq; ad cultū suā spēte p̄ni sunt Carigij. Hi antiquo instituto vni ex omnibus Brasiliis viri, foeminaq; vtūtur indumentis ex gossipio ipsorum more cōtextis, forma à Mauricis tuniculis nō absimili. Viuūt in rectis, domos sibi extruūt, agros colūt, mādiocā, leguminaq; ferunt. Forma iis, habitudoque corporis nō inelegās, multumq; probanda; multiq; inter eos corporis cōformatione, specieque cum Europæis comparandi; vt videatur animus & ingenium ad benè conformandum corpus, aut animi organum corpus ad animi, ingentiq; perpōlitionem quandam vim habere. Qui ea loca lustrarūt, eos in ea Brasiliæ parte describunt, quæ infra Capricorni tropicum descendit: viginti circiter leucis distant à mari; vnde ad montes, quos incolūt, est ita asper ascēsus, & erectus, vt nisi stirpes, & enatarū arborū
ex hu

ex humo prominentes radices scalarum præbeant usum, nullus ad eos ea parte pateat accessus. Sūt qui eos in interiore America Paraquarij fluminis accolas facere videantur: eorumque circiter ducentos, vt Christo nomen darēt, Hispanis nonnullis ducibus, itinere sexcentorū milliū passuum in Brasiliā suscepto à Barbaris Christianæ Religionis nomine interfectos ferūt. At Iacobus Mōterius Societatis Sacerdos, qui proximè anno salutis 1715 cx. Emmanueli Limæ Societatis in Brasilia Visitatori adiunctus est comes, qui-que præsens loca cuncta adiuit, & testis oculatus peritè, & adamussim Cosmographorū descripta ad Antonium Mascareniam pro Lusitania Claudio Aquaninio Præposito vniuersæ Societati generali à consiliis hoc tēpore assistentē trāsmissit, eos in Brasilia nō longè à Piratininganis mōtibus sedē habere demōstrat. Cū eo reliqua Carigiorū & eorum, q̄ de Societate ad Carigios p̄fectisū historia: multèq; nostrorū hominū epi

stolæ per ea tempora in Brasilia datæ consentiunt. His vt adhæream suadet ratio. Nec mirum è proximis Paraquariis Hispanos transverso montis iugo, ad Carigios penetrasse; siquidem legimus in Peruvianis litteris nostrorum anni millesimi quingentesimi nonagesimi sexti, venisse Sanctam fidẽ urbem Paraquariorum cum aliis è Societate magno cum eius ciuitatis bono Leonardum Arminium Neapolitanum totius eius comitatus præsidẽ. Quare potuere Hispani è Paraquariis in Brasiliã transgressi, Carigiis Christianæ Religionis studio incẽsis, auctores esse, & comites ad Sacerdotes Societatis perquirendos; & hi sexcenta passuum millia conficere: vtriq; verò sui fusione sanguinis, illi Baptismi gratiam, hi suæ fidei, consiliorumque suorum præmia auertere.

POST hanc cædem venere alii ex eadem gente magistros Christianæ Religionis accersitum: missique sunt è sede S. Vincentij duo egregia.
fan-

ctimonia viri, Petrus Corr ea Sacerdos, & comes illi datus Ioannes Sofa, vterque Lusitanus, vterq; in Brasilia versatus, & linguę, Brasiliarumq; rerum benè peritus: sed Corr ea florenti in fortuna, magnis relictis opibus; Sofa humili vit e genere insignem adeptus Christian e integritatis laudem primo vterque Societatis in Brasiliam aduentu omni humanarum rerum spe pr ecisa, & humanorum consiliorum vinculis abruptis, Christi famulatu in Societate se addixerunt; in qua ita virtutum omnium exemplo cunctis se probarunt, vt digni primis illis temporibus, digni integerrimo illo Patrum coetu censerentur. Hi magno cum fructu aliquandiu inter Carigos versati, ingentem eorum numerum ad Christum adduxerunt; lateq; in dies Religio propagabatur. Sed zizaniorum sator Diabolus aliquot  e popularibus instigauit, qui vel n odum Christianam Religionem susceperant, vel vt semper inter bonos aliqui sunt degene-

*Petrus
Correa,
& Ioannes
Sofa
ad Carigos
missi.*

res, in ea parum firmi tantam integritatem, & vitæ innocentiam, quam duo egregij magistri pietatis ingentem inducebant, perosi, cõfictis perfidi hominis criminationibus, quasi in Carigiorum perniciem validam armatorum manum paratam haberent, eò pellecti sunt, vt magno cum rei malo Religionis, & veritatis Doctores interimerēt. Hæc Nouembri mense anno humanæ salutis millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto contigere, bienio post Anchietae aduentum in Brasiliam: cum illo ipso anno primùm è Vincentiana sede ad nouale illud profcindendum venissent. Quid ex eo tempore cum Carigiis actum sit, nullæ nos docent literæ: sed apparet ex iis, quæ per ea tempora nostri scripsere, operarum paucitate, & magnitudine operis difficillimi continendi Neophytos, ne ad veterem prauitatem redirent, Catechumenosque à feritate abducendi, quibus maximè rebus in Brasilia tenebãtur omnes impliciti,

rem

rem non tam omiffam, quàm è manibus elapsam.

TENTATA iterum eadem profectio ad exitum adduci numquam potuit, nempe Tartarea potestas eò maiore conatu huic confilio aduerfari contendit, quò maior inde fructus expectandus. proximè anno 1610, cùm Emmanuel Lima Visitator cum fuo comite Iacobo Monterio ea loca circa Piratiningã pro fuo munere obiret, venere ingenti numero Carigij ad Patres Societatis euocãdos: decretaq; erat ad eos expeditio fpes erat è gente ad pietatem, & humanitatem prona magnæ melfis animarum. Rogandus Dominus, vt incolumes adducat operarios in melfem fuam, & plantationi, irrigationique adfpiet, detque incrementum, q; paratę fegetes expectât. Nec plura fcitu digna de Carigiis ad annum 1614. Romæ nota erant.

HAEC de gentibus, quæ Religio *Brasiliæ* onis lumine orbat *Brasiliam* tenet, *terra* vifummatim cognitioni dare potui-
tia.
mus. Sed sunt etiã in ipsis terris, quę

B 6 natu-

naturæ officiant bonitati, non tam naturæ, quàm incolarum culpâ, crebræ sylvæ arborum densitate, & ramis inter se implicitis, continenti, densaque foliorum nube inumbrata multum de viriditatis hilaritate deperdunt; oculisque ac sensibus, Europæis viroribus assuetis ad spectum paulò reddunt tristiores. Verùm si, quemadmodum aliorum bonorum copia, ita etiam hominum cultu tellus abundet aliquando, succisa ad vitæ usum, & ad artes arborum crebritate, tota regio reddi possit amœnior. At verò continentibus bellis, mutuisque cædibus vicinis vicinos atterentibus, ac sese inuicem vorando absumentibus, regio hominum infrequentia, terræ cultu destitutæ sylvescunt. Pauci tantum qui bono suo casu gentiliū suorū dentes euaserunt, ad senectutem perueniūt. Sperandū tamen, Deo benè iuuante, inducta, & corroborata penitus Religione, naturæ speciosior faciem, ciuitatibus ciuium frequentiam, & terris cultum suum diē
ali-

aliquādo allaturam. Hanc tã incul-
tam, vastamque tot commodis, in-
commodisque compensatam re-
gionem ante Lusitanorum æterna
memoria dignas navigationes no-
stro orbi, atque adeo hominum me-
moriæ, ac propè dicam generi pror-
sus ignotam diuina prouidentia
inopinato euento patefecit.

POST superatam Lusitanorum
virtute sæuentis Oceani ferociam; *Brasiliæ*
& nauigationem per immensã, & *inuenta*
numquam antea tentata marium *anno 1500.*
spatia ab vltima Hesperia ad Indos
patefactam, ad rem Lusitanam in
India constituendam, & Christi E-
nangelium in eam gentem inuehẽ-
dum, Lusitaniæ Rex Emmanuel ido-
neam classẽ instruxerat. Ei Petrũ
Aluarum Capralem, virum & gene-
ris nobilitate, & suã virtute clarum
præfecit. Ij Martio mense anno ab
humanæ salutis initio quingentesi-
mo supra millesimum se mari com-
misere, longèque prouecti, dum
Malacias circa Guinæ oras, & fu-
rentes æstus, circa Bonæ spei pro-
monto-

montorium deuitant, longo flexu in Occasum recedentes, ad terræ conspectum venerunt, quam initio insulam putarunt. Accurata dein navigatione oram eius adlegentes, continentem esse deprehenderunt. Huc, obseruato loco ad tuendas naues opportuno, exscensionem fecerunt; loco ab ipsius natura *Portus securus* nomen inditum mansit in hanc diem. Ibi 5.^a Non. Maias ipso die Inuentioni S. Crucis dicato, religiosa, celebrique cerimonia ingens statuta Crux, & Christiano ritu ad aram pro tempore excitatam sacrificatum in litore. Inde totus ille tractus, *Terra sancta Crucis*, nominatus. Vulgi deinde consuetudo euicit, vt, mutato sanctiore nomine, à rubro ligno, quod Lusitani *Brasilum*, Itali *Verzinum* nomināt, quo abundat ea tellus, & ad tincturas adhibetur, regio Brasilia, gens Brasili dicerentur. Lusitani, resartis nauibus, captata tempestate, eursum inde suum tenuerunt, Brasilia relicta. Explorata deinde eiusdē Regis imperio

perio terræ, fructuūq; bonitate per Americū Vespuciū Florentinū, clarum illū nauigationum, & tractandorū mariū, ventorumq; magistrū, à quo vniuersus noui orbis continēs Americæ nomen traxit, coepere, permittente, & probante Rege, è Lusitania tū clari viri, tū omniū ordinū multi, spe commodorū pertracti, ad ea loca nauigare: & vt qui in vacua venēre, quæ quisq; nacti loca sibi opportuna iudicarūt, in iis sedē posuēre, terræq; fructibus sua emolumenta augere: vt magni pretij merces inde magno cū Lusitaniæ, ac totius Europę bono in nostrū orbē inueherētur; vicissimq; eò nostræ terræ fruges, semētes, arboreseq; & iumenta, quorū vtilitate prorsus carebāt, magno prouentu cōportarētur. Emmanuele inde vitā functo, Ioannes eius nominis III. Emmanuelis F. Regni gubernacula suscepit. Is, cognito, quāti esset eius terrę, gentisq; Imperiū, ac totius mercimonij rationē ordinare, haud ita multis interiectis annis Martinū Alfonsū Sosā

gum

cū classe, ac sūmo imperio misit, qui suo nomine Brasiliā occuparet; eāque in prouinciā formam redactā in plures iurisdictiones, seu Præfecturas distribueret. Singulis Præfecturis coloniisue singuli Præfecti ducesve constituti. Iis, præter suos, quos, quisque è Lusitania colonos deduxerat, terra secundum maris oram distributa, quinæ ferè quinquagenæque leuæ cuique coloniæ definitæ: oppida in singulis Colonis, Præfecturisve extructa; ipsæ Præfecturæ ab oppidorum nominibus nūcupatæ. Omnium primam, eandemque remotissimam in ipso penè Brasiliæ extremo ad gradus viginti quatuor in Austrum sibi delegit ipse Alfonso Sosa, qui toti rei præerat; quam à Sancto Vincentio nominauit; sequutus, credo, emolumentorum, quæ inde præcipuè sperabantur, opportunitatem, amplā enim iurisdictionem ad montes usque profert, qui Brasiliam à Paraguariis diuidunt. Oppidum ad amplum, & per commodum sinum, qui

dua-

*Colonia
S. Vincentij.*

duabus occupatur insulis, situm est. Intra sinum inter litorum ambitū, insulasq; duobus intrans ostiis, curuatus in arcum maris quasi euripus circumfluit, insulis inter se non magno freto discretis. Sed euripi ostium, cui oppidum impositum est, aggestis arenis processu temporum penē obstructum, minutis nunc tantum lintribus intratur: maioribus verò nauigiis nō nisi per ostium alterum, circumnauigatis insulis, est iam ad oppidum accessus. Ad cuius claudendas fauces, portumque turris, quam Biritiocam nominant, extracta est. In anteriore insula oppido proxima, quasi claustrum aditus, oppidum est alterum castello communitum ē regione S. Vincentij, cui à Sanctis nomen est: in utroque oppido Societas I E S V cum templo sedem habet. Ager porrò latē in mediterranea se porrigit; oppidaque duo insignia continet, Cōceptionem in littore Itanniæ, decē leucis à S. Vincentio, & Pirathiningam, seu alio nomine S. Paulū, quinde-

*Oppi-
dum
sancti*

quindecim introrsum leucis ab eodem oppido S. Vincentio recedens, ad altitudinē trium & viginti graduum cum dimidio sub ipso penè Capricorni tropico sitū, in montibus asperi quidem ascensus, sed, vbi altitudinē superaueris, soli mitioris, & arborum amœnitate non nihil inumbrati, tum lenibus, placidisque fluminibus irrigui. De Cōceptione, & Itannia dicetur sæpius in rebus Iosephi de quæ scribimus.

*Pirati-
ninga
Oppidū.*

PIRATININGA cum suis finibus ora videtur esse omnium, quæ sunt in Brasilia felicissima, proinde etiam oppidum ciuium frequentiam fit auctius in dies: nam vbi ex oppido in plana descenderis, campestria omnia, lateque patentia cœli benignitate, amœnitate camporum, aquarum riuis, fontibusque campis Europæis quàm simillima; prouentus etiam longè meliora: agricolarum tantum circâ sata curam, industriamque desideres. Ea est enim soli fecunditas, vt triticum nuper ex Lusitania allatum, parca admodum, & inertum

inerti culturâ solum, curatumque
suprà quàm credi possit, maiore,
quàm in Europa, copiâ fundatur.
Nec dubitant asserere mensuræ v-
nius fructum in centenas multipli-
cari: vt, si molæ non desint, quarum
vsum iam parabatur, frumentum ad
pinsendam farinam toti penè pro-
uincia seges suppeditare possit.
Multis etiam ac per bonis vinetis a-
bundant, aliisque frugum generi-
bus è Lusitania aduectis. Armenta
præterea bouum, equorumque tan-
to numero foeticant, vt equi valde
boni vilissimarum rerum, galeri v-
nius, aut geminorum ex panno ti-
bialis commutatione parentur.
Fuit cum vaccæ nouem æris alieni
nomine minus numorū triū aureo-
rū ad hastam licitatorē non inuene-
rint: tanta est fructuū copia, & pe-
cuniæ vestiariæq; rei inopia in iis
terrīs, in quibus aut prorsus, aut se-
minudi homines incedūt. Hæc tamē
tam larga naturæ benignitas in
câpestrib⁹ tantū viget Piratininganis;
cui⁹ soli natura cæliq; tēperies, præ-
ter reliquas Brasilicas oras magnā cū

terris nostris habet similitudinem: nã & hyberno tempore gelu, pruinaque terræ teguntur; subindeque vt montanis finitimæ; vt apud nos fit, consperguntur niuibus; neque æstiuua tempora iustis caloribus carent, quod in Brasilia reliqua non fit. Quæ duæ contrariæ suis temporibus affectiones ad satorum iuuandas radices, & fruges ad maturitatem adducendas in primis profunt. Et hanc copiosam rerum vbertatē superioribus temporibus ignotā recens proximorum annorum experientia notam fecit.

ACCEDIT ad cumulum commodorum illud vel maximū, quod in montibus camporum feracitati imminentibus auri probati in vicissimum tertium gradum cum dimidio fodinæ reperiuntur; cuius usum ad inaurandi artem percōmodum esse experimentum declarat. Et huius tam benignæ vbertatis iam pridem à primis temporibus iudicia non obscura notata in lucē tandē ipsa dies & hominum protulit industria. SUPRA

SV PRA Sanctum Vincentium
curuata in Septentrionē navigati- *Spiritus*
one Præfecturam alteram frequen- *sanctus*
tauit Vascus Fernandius Continius *Colonia.*
à Spiritu sancto nominatam, anno
salutis quinto & vicesimo supra
millesimum & quingentesimū: quo
item anno, aut non ita multò antè
credere est, Sofam cum summa po-
testate in hęc loca venisse. Locus est
in gradu 30. in Austrum: tellus est
brasili ligni diuersarum specierum,
in primis verò balsami admodum
ferax; vnde balsamum hauritur: ar-
bores sunt prægrandes & excelsæ,
ingēti & solido trunco, & benè ra-
mosæ: non vt in Palæstina humiles
arbusculæ. Forma nonnullas in Eu-
ropa facilè similes esse dixeris. Ha-
rum corticem totum multis vulne-
ribus incidunt: tum quā hiant scif-
furæ, gossipium, ad imbibendum,
qui distillat, succum, inserunt, alter-
nisque diebus exprimunt in vasa,
massam illic officinæ interunt, ad-
misto balsamo, ex qua globulorum
serta cōficiūt, qui elegāti opere el-
borati,

borati, atque in multam duritiem cōcreti, ad coronas precatorias, rosariaque odoris nobilitate in pretio habentur. Nec ferè, præter brasilia ligna, & balsama, vlla maioris emolumenti merces huius terræ; et si ne saccari quidem prouentus desideratur. Pingue solum, fertileque; sed parum strenuos nactum colonos, minùs naturæ suæ respondet vbertati.

IN hac quoque colonia sedem habet Societas I E S V, habetq; adiunctos vicos aliquos, in quibus eiusdem Societatis sacerdotes resident, genti ad humanitatem, & pietatem excolendæ. Hic diu versatus est Iosephus Anchieta nostræ scriptiois argumentum: & hæc sedes initium illi fuit administrationis, cum primùm ad regendos alios adhiberi coeptus est; in eaque sede vitam finiuit, eiusque venerandum corpus sarcophago traditum est.

EODEM anno ad Bahyam sinum per-

Bahya
Colonia,

per-

per amplum, ubi postea Regia ciuitas, Regni caput extructa est, Regis ipsius dono suam sedē, iurisdictionemque collocavit Franciscus Pereria Continnius. Sed de hac cum ad aduentum Societatis in Brasiliam venerimus dicendum erit accuratius.

Anno item 1526. supra Spiritus *Portus* sancti coloniam infra Bahyā ad *securus* gradus 16. Portus securi coloniā, primo *Colonia* Lusitanorū appulsu, stationeque & Christiana Religione consecratam tenuit Petrus à Campo. In hac quoque sedem habent Societatis Sacerdotes, qui Lusitanis indigenisque, ac vicis aliis excolendis dant operam.

HAEC prima Brasiliici Regni per Ioannem Regem ordinatio; atque hæ primæ in Brasilia Regiis auspiciis coloniæ à Sosa descriptæ videntur. Et fieri potuit, ut præter has, alias quoque, quæ subinde commemorantur, ab iis, qui primi venerunt occupatas, Rex ipse ratas habuerit: aliæ etiam ab aliis

aliis post primam descriptionem
 Sofæ Regiis item auspiciis deducta
 sint. Nam in suprema Brasilia, quæ
 tota fronte Septentrionem spectat,
 proxima æquatori, primum locum
 tenet Itamaraca item colonia. Vrbs
 in insula est, angusto freto à conti-
 nenti diuisa; hæc præter suos ci-
 ues habet in continenti Lusitanici
 nominis colonos, qui Goyanam v-
 nà cum indigenis incolunt. Præter
 hos, oppidum Paraibam cum suis
 finibus; qui directo in Occidentè
 tractu ad quadraginta leucas flumè
 magnū Maranonem attingunt. Hic
 extremus in Septentrione Lusitanici
 Regni limes est. Hoc loco castellū
 omnium, quæ sunt in Brasilia firmis-
 simum, munitissimumque ostio flu-
 minis, & finium tutelæ impositum,
 cum aliis circà locis suo Præfecto,
 propriaque iurisdictione regitur.
 Atque hæc oppida in Brasiliæ lito-
 re, quæ Septentrioni obiacet, cen-
 sentur. In angulo altero, qui Ori-
 entem spectat, in ipso flexu ad Austrū,
 octo infra æquatorem gradibus est
 Pernam-

*Itama-
 raca co-
 lonia.*

Pernambucus, omnium quæ sunt in
Basilia, coloniarum florentissima, *Pernambucus*
& maximarum opū, aut certè nul- *bucus*
li secunda. Ciuitas in summa collis *Colonia*
planicie non multū à mari emi-
net, bonis domicilijs, ædificiisque
extructa; nobilibus ciuibus, & opu-
lentijs, ac magno honestorum equi-
tum numero illustris; vt inter opu-
lentijs etiam Europæ ciuitates ho-
nestum locum tenere possit. Portū
habet ad ipsius collis radices. Em-
poriū est in primis magni nomi-
nis, & mercimoniorum copiā cele-
bre & opulentum: nam præter ru-
bri ligni totius Brasiliæ præstantif-
simi ingentem numerum, centum
viginti faccararias officinas in sua
dicitur habere ditio; vnde in Eu-
ropam centum triginta, & centum
quadraginta onerariæ saccharo onu-
stæ cum ingenti negotiatorū, & rei
Lusitanæ emolumento quotannis e-
nauigant. Habet præterea Collegiū
Societatis IESV à Sebastiano Rege
viginti ex ea Religione capitibus a-
lêdis fundatum, cum scholis tribus:

in quarum prima quæstiones de
 conscientia casibus explicantur; in
 media Latinis literis iuuentus insti-
 tuitur; in infima literas legere, &
 formare pueri docentur. Sunt præ-
 terea in mediterraneis vici sex in-
 digenarum, admittis Lusitanis, in
 quibus ex ipsa Societate Sacerdotes
 resident, indigenarum institutioni
 & animarum curæ. Qui verò in vi-
 be & Collegio degunt, præter sta-
 tas solemnesque cum ciuibus occu-
 pationes, ad alia superioris oræ lo-
 ca excurrunt Societatis ministerii
 circumferentes; quod in Brasilia to-
 ta Societatis Sacerdotibus solene est.
 Primus eam coloniã cõstituit, eiusque
 tenuit dominatũ Odoardus Coeli.

Secundum Pernambuco ad gra-
 dus tredecim Bahya, quondam Frã-
 cisci Pererię Præfectura, nunc Regi-
 ciuitas est. Inter Bahyam ac Portu
 securũ ad decimũ quartum in quina-
 tũ gradum sunt Illai. Eam Præfectu-
 rã primus tenuit Georg. à Fighere-
 to Corréa. regio optimi soli; ac
 campos excipias Piratininganos
 omniũ

*Illai Co-
 lonia.*

omniū Brasilia tota feracissimi: rubri ligni & satiuarū rerū abundans, nec saccharariis carebat officinis: sed Barbarorū infestatione ita attrita omnia, vt propè ad vastitatem regio deuenit. Erat tamen spes his proximis annis, pacatis iam Barbaris, & parta rebus pace, terræ frugibus, & sacchari prouentibus, cum multa eius opificij instrui possint ædificia, haud longo tempore coloniam reualituram; & in hoc quoq; oppido est Societati sedes.

HAE ad annum humanæ salutis vndequinquagesimum supra millesimum & quingentesimum adhuc in Brasilia erant Præfecturæ constitutæ. Interim rubri ligni, & sacchari ingens numerus, & metallorum nescio quid è terra S. Crucis, nunc Brasilia nominata, quotannis exportabatur; nouæque subinde venæ metallorum aperiebantur.

ATQVE hæc de locorum natura, situq; quātum satis esse visum est, in presēs dicta sint: alia, cū se offeret occasio, inter narrationē attingētur.

Nunc tandem ad ipsum Societatis primum, deinde ad Iosephi Anchieta, cui⁹ vnus causâ hæc exorsus sumus, in Brasiliam ingressum accedamus.

ANNO demum 1549. Ioannes Rex non tam Imperij, quàm Christianæ Religionis propagandæ studiosus, cùm in Brasiliam Thomam Sofam Prætorem destinasset, ad continentendos in officio Christiani hominis Lusitanos, Ethnicosque indigenas ad Christi fidem alliciendos non contentus ea Sacerdotum, aliorumque religiosorum virorum copia, qui cum colonis ex Europa extraierant, statuit è Societate IESU, quæ per ea tempora nata, diuina fauente Bonitate, felici prouentu succrescebat, Sacerdotes aliquos in eam expeditionem mittere; per motus maximè famâ fructus, quem in eo genere Francisci Xauerij, & paucorum comitum ex eadem Societate labores, & industriam in India, aliisque vltioribus gentibus peperisse cognouerat. Igitur petente

Rege

Rege à Simone Roterigio Preposito Societatis in Lusitania Prouinciali, quatuor lecti Sacerdotes, Emmanuel Nobrega, Leonardus Nunnius, Antonius Pireus, & Ioannes Aspliqueta Nauarrus, magni illius Martini Aspliquetæ patruelis. His additi non Sacerdotes eiusdem Societatis fratres duo, Vincentius Roterigijs, & Didacus Iacobæus, Lusitani omnes, præter Nauarrum Aspliquetam. His omnibus datis ex eorū numero Rector Nobrega, magnæ doctrinæ, & spectatæ virtutis, prudentiæque vir. Et quidem hunc nominatim Rex ipse optauerat, hominem famâ sibi notum, antequam Societati se adiungeret, cum Conimbricæ studiis operam daret, ingenij laude præstantem, & Martini Aspliquetæ, primam in professione facrorum canonum cathedram tenentis testimonio inter præcipuos probatissimum. Hæc tantula man^o ad ingetem omninò syluam expurgandam colendamque destinata. Aberat sub ipsum profectiois tē-

pus huius consilij ignarus Nobregas
nam tum fortè varia loca conciona-
bundus peragrabat. Confestim ad-
monitus, cùm omnem festinationè
adhibuisset, prauertente nauigan-
di tempestate, classis ipse discessum
anteuertere non potuit. In nauim
igitur Procuratoris Regij, qui eius
rei causà substiterat, receptus, se-
cundaque nauigatione vsus, classè
in cursu assequitur; vnaque cum a-
liis ad Villam veterem ineunte A-
prili mense exscenderunt, cùm O-
lyssipone Kalendis ipsis Februariis
soluissent.

FUIT Villa vetus, vt apparet, an-
te id tempus cum portu Præfectu-
ra non ignobilis, propè fauces in-
clyti illius sinus, cui ob egregiam si-
tus, naturæque speciem commune
nomen idioma Lusitanicū proprio
quodam iure, excellentiaque at-
tribuit Bahya. Est enim Bahya Lusi-
tanis maris sinus; & cum de Brasilię
locis sermo est, Bahya excellèti qua-
dã prærogatiua hunc sinū significat.
Eū Ioānes Rex Frãncisco Pererij Cõ-
tinnio

tinnio; vti supra demonstraui-
mus, possidendum concesserat, quem Pe-
reria hæredibus reliquerat, & siue
duæ Præfecturæ fuerant, siue, quod
verò similius est, in Præfecturam v-
nam Villa vetus, & Bahya coierāt
Ioannes Rex, obseruata postea loci
opportunitate, Pereriæ hæredibus
digna compensatione remuneratis,
Bahyam ad iura Regia traduxit. I-
gitur mense vno in Villa vetere ex-
acto, ad lectum nouę vrbi conden-
dæ locum intra finem ipsum, duob⁹
inde milliariis est itum; eoq̄ue trās-
lata multitudo, paucis in veteri se-
de relictis, quibus locum deserere
haud fuit commodum. Locus vrbi
lectus in summo colle intra finem
ostium portui imminens, vrbi à
Saluatore nomen inditum.

Iam finis ipse ea pulchritudine
est, naturæque præstantia, vt nihil
ad adspectum amoenius esse possit.
Videtur in eū effingēdum natura ad
lasciuia vsq; artis vires cōtēdiffere; ei⁹
ambitus in 30. circiter leucas circū-
agitur; pl⁹ 20. in eo peramoenæ vi-

*Bahya
descrip-
tio.*

suntur insulæ, frequentes penè om-
 nes, & ad cultum fructumque op-
 portunæ: plus quadraginta sacca-
 rariæ officinæ circa numerantur.
 In eum cum fluij alij, euripi que è
 mari exscèdentes, vagoque ac mul-
 tiplici flexu in mare remeantes, ter-
 ram iucundo prospectu variè di-
 scindunt; tum duo ingentes amnes,
 Paraquasurius, & Siriginus eò se ex-
 onerant, qui omnes, quasi certami-
 ne suscepto, pro se quisque prospe-
 ctus contèdunt augere dignitatem.
 Litora omni conchiliorum genere,
 quæ grata sunt esui, referta; mare
 ipsum piscatu abundans: & vt nihil
 desit ad oblectationem, certo anni
 tempore à Iulio mense ad Octobrè
 balænarum greges quæ maiorum,
 quæ minorum eò se inferunt; & ve-
 lut opes suas ostentantes, suam quæ-
 que prolem præ se agunt: tum blando
 discursu variis lusibus oberrant
 litora, sæpeque saltu è fluctibus se
 tollunt; rursusque quasi palæstra ex-
 ercitate, multa cum elegantia in vn-
 das se demergunt, emerguntque, &
 quasi.

quasi hominum amore captæ, familiariter inter nauigia se inferunt. Diceres eas his quasi choræis hominum probationem plausumque captare. Ad hæc naturæ commoda illa etiam benignitas quasi cumulus accedit. Extra finū ante fauces utroque in litore tum ad dexterā, tum ad læuam non contemnenda electri vis, seu ambre colligitur; non quidem illi similis, quæ apud nos in Septentrionis oris ex arboribus exsudat; sed quod præter vulgatum ambre nomen, commune cum illo habeat nihil. Colori nullus est honos, ad odoramenta adhibitū magno in pretio est; ut pari æstimatione cum auro pendatur. Unde gignatur, incertum. Est illud tantum obseruatum, massam liquidam in fundo maris, sensim concretam cautibus adhærescere, coloremque induere ferrugineum, in atrum vergentem: albi etiam coloris non raro inuenitur, maioris etiā pretij; è cautibus postmodum æstu maris auulsam, quod piscium, marinarumque auium es-

*Ambra
odora-
mentum*

ca superest (incredibile est. n. omne
 genus piscium eius cibi quam sit a-
 uidum) in litus eiici; ibi etiam a
 testudinibus, cancris, aliisque e-
 iusmodi bestiolis avidissime vorant
 exiguam omnino partem in usum
 hominum relinquit. Hoc spectan-
 do teatro, & speciosa naturae ostē-
 tatione vrbs ipsa beatior. Hæc sum-
 mo in colle, porrecta planicie, ex-
 plicata quatuor firmis castellis mu-
 nitur. Infrà portum habet, quantū-
 vis magnarum classium commodè
 capacem: locum ad opportunitatē
 omnem aptiorem, aut oculis nobi-
 lius oblectamentum nō facile alibi
 reperias; vt ex vsque Belgio pingē-
 di nobiles artifices eò venerint,
 ad locum contemplandum, tan-
 tum vt eximiam speciem ad pascē-
 dos oculos in tabula proponant.
 Hic locus lectus Regni sedes, Lu-
 sitanorum contentus princeps,
 & vniuersæ caput iurisdictionis
 tum Regiæ, tum Ecclesiasticæ. Hic
 etiā Collegiata, & Cathedralis Ec-
 clesia post annos aliquot cū suo E-
 piscopo

piscopo sedem habuit: ex eoque tempore firma Regia potestate in Brasilia, forma Reip. constituta. Sed nos ad urbis iam fundatae, & constitutae ciuitatis recensenda commoda sensim deuenimus, nunc ad ipsa eius primordia redeamus; & primo Societatis IESV in Brasiliam accessu cognito, eius progressiones ad Iosephi Anchietae aduentum percurramus.

LOCO vrbi condendae designato, & sua cuique areae parte ad aedificandum attributa, Patribus quoque Societatis IESV, & templo excitando, & aedificandis aedibus locus assignatus. Sed illorum prima cura fuit Barbarorum animos ad nouorum hospitem amicitiam adiungere, atque ad Dei rerum omnium conditoris cognitionem Christianamque Religionem allicere. Et sane non tam fera, durave ingenia incolarum his in locis, quam qui primi ad has terras appulerunt, nacti sunt. An quae sua pte natura minus ab humanitate abhorrent? an aliqua cum Lusitanis consuetudine nonnihil mitigata?

*Brasilo-
rum
mores*

Nam etsi certum Regem, cuius imperio regantur, nullum habent, vicatim tamen distributi habitant, singulisque vicis vnus aliquis, si minus potestate, auctoritate certè præstat ceteris. Ita siue fixam sedem habeant, siue vagentur, vt grues, & cerui, aliquem gregis sui sequuntur ducē. Ita quot sūt vici ac penè familie, tot quasi syluestris plebeculæ Respublicas esse dixeris. Conspirant tamen alicubi vici multi quasi eiusdem pagi, in gentem vnā, tota que natio in gentes plures diuisa, nulli tamen ciuitatis formam habet, nullas leges, conuentus nullos, cōmune consilium nullum, nisi quod fortuita cuique libido suggestit temerè: ita & sedes mutant, & bella gerunt inter se, vt cuique libitum fuerit, aut subitò succrescens ira animos inflammavit. Rarò admodum contingit, vt communi consilio publicè aliquid aggrediantur. Similitudinem nonnullam agnoscas in vaga illa hominum gente, qui è face Aegyptiorum, & arenis Libycis se prognatos

gnatos blaterant, quos in Europa *Zingari*
Zingaros vocamus: qui etiam aeneo
colore è Brasilica videntur cogna-
tione profecti. Sed Zingari proni
sunt ad furta, à quibus Brasili ab-
horrent: Zingari vitant bella, quib⁹
se mutuò Brasili consumunt. Utun-
tur nostris indumētis, & tenuia que-
dam exercent opificia, quibus pecu-
niolam cogunt. Brasili nudi, inertes,
operæ inimici, nullā industria alia,
nisi venatu, piscatuq; vitam susten-
tant in diem. Verùm qui circa hæc
loca ad Bahyam versabantur, lon-
go Europæorum vsu emolliti, mul-
tū iam de insita barbarie detriue-
rant: proinde quieti imperio pare-
bant; & sermones de Deo, diuinis-
que rebus libenter audiebant. Pa-
tres ad suos vicos adeūtes humani-
ter excipiebant, eosdem vicos alios
obeuntes multo cum obsequio pro-
sequebantur: nostram humanitatē,
moresque placidos amabant; admi-
rabantur solertiam, literas maximè
suspiciebant, nobisque se similes ef-
se etiam in Dei cultu peroptabāt.

*Pueri ad
humanā
institutionem
faciles*

*Puero-
rum se-
minaria
instituta*

Ita in extruenda vrbe adiutores Lu-
fitanis se præbebant. Sed non facile
ab infita feritate; & corroborata
per omnem mundi ætatem prauita-
te auellebantur penitus. Pueri tan-
tū, quibus nondum per ætatem
altè impressā barbaries erat, pla-
niusque ex eorum ingeniis naturæ
lumina emicabant, mirum in mo-
dum nostra consuetudine, nostraque
institutione tenebantur; & ferè ipsis
parentibus non inuitis, multis etiā
probantibus: ita vt non Christianæ
disciplinæ præcepta tantū, solem-
nesque preces, quas suos po-
stea edocerent, sed Lusitanicam etiā
linguam, & nostras literas magno
parentum gaudio condiscerent; vt
appareat barbariem, & prauitatem
non à genere, neque à locorum,
cœliue natura; sed à praua insti-
tutione, foedaque consuetudine ho-
minum moribus adhrerere. Hęc plā-
tæ summa cura ad omnem probi-
tatem, humanitatēque lato prouentu
excolebatur; ipsoque initio eorū lecti
greges, & quasi seminaria instituta.

Quod

Quod consilium fuit ad multas vtilitates opportunum: nam & ipsi primū belluino illi vitæ generi subducebantur; & ad continendos in fide parentes, & gentiles eorum, res erat adprimè expedita: nā paulò adultiores facti, nostræque Religionis mysteria edocti, propria lingua, quæ didicerant, suos edocebant, carmineq; catechistico delectabant. Et cū Patres in indigenarum vicos excurrebant, illis se comites addebant, & cū interpretū, tum catechistarum munere percomodè fungebantur; vsque eò, vt dicitas interdum gentili lingua conciuinculas explicarent. Quibus rebus incredibiliter ipsorū parentes lætabatur. Ita factū est, vt breui, p̄ter pueros, nō cōtēnendus, vt se dabāt initia, a dultorū numerus ad Ba-

*Quate-
nus hu-
manarū
carnium
esu vrā-
tur Bra-
sili.*

nè est iis comedere. Quod non magis edacitatem, quam iram odiumque explendi causâ faciunt: nam quos captos hostiliter abducunt, diligenter custoditos, ac multa sagina refertos, præpingues gulæ sacrificant, genialiterque inter se festa cû latitia ac tripudio conuiuantes absumunt. Et cû veniunt vel morbo, vel ætate ad extrema, intelliguntque sibi esse moriendû, queruntur iniquo animo se mori, nisi aliquid ex inimicorum carnibus mandendum sibi detur. Ita comparati animo ad diuinę iustitię tribunal sui mali ignari miseri deueniunt, alioqui sanctam societate inter se amicè, fideliterque conseruant. Matrimonia cû certa nulla habeant, sed quam quisque nactus est mulierem, vnam, vel plures, tandiu cum illis viuat, quamdiu cum vtrisque benè conuenit, orto dissidio ad libitum faciant diuortium: multi tamen Patrum præceptis obtemperantes, firmum cum vna matrimonium cõstituebant. Hæc primò quatuor

*Coniugia
Brasilorum:*

è Societate Iesu Lib. I. Et

tuor Sacerdotum accessu facta sunt.

INTER hos labores non omissa *Patrum*
cura est extruendi cum templo do- *Societa-*
micilij. Sed neque erat, vnde fabri *tis labores*
operæve accerferentur, singulis sa- *& aru-*
tis superque in suo opere occupa- *na.*
tis; neque pecunia in sumptus sup-
petebat: quò fiebat, vt & opus ipsi
exsequi per se, & materiam è sylua
suis manibus cædere, humeris con-
uehere, aliorumque exemplo, ea,
qua poterant arte, componere cog-
erentur: & vt erant magna præditi
industria, vsu cogente, paucis die-
bus fabrilē tum lignariam, tum ce-
mentariam æquè atque periti ma-
gistri exercebant. Quibus in labori-
bus pauculis illis, quas ex Lusitania
attulerant, vestibus detritis, ac la-
ceris, breui tempore excalceati, ac
feminudi utroque in opere, & disse-
minandi verbi Dei, & extruendi æ-
dificij versabantur. Sed obsoletus,
lacerque vestium habitus inter homi-
nes nudos verbum Dei prædicanti-
bus nitori erat; vt dicere illi possēt,
qui euangelizabantur. Euangelistis
suis.

suis, *Vestimentum tibi est: esto Princeps noster.* Accedebat & illud incommodum omnium durissimum, quod omni apparatu destitutis quotidianum victum mendicatione quaerere necesse erat. Sed haud multo interiecto tempore Praetoris cura illorum inopiae subuentum est.

Ceterum in re Christiana procuranda non minus primis temporibus cum Christianis, quam cum Barbaris, illis negotij fuit. Et quidem eos, qui cum classe venerant, non magnum fuit continere in officio, integros adhuc e Lusitania asportatos, & nulla externorum morum contagione inquinatos: qui vero primis temporibus in has terras transferant, longo multorum annorum decursu Ecclesiastico Pastore, Doctoreque bono destituti, licentiae assueti multum a Christiana integritate degenerauerant: mira Religionis negligetia: Christiani hominis officij nulla cura; nullum nisi augendae rei studium, & voluptates comparandi. Nullum iniuriarum genus in indigenas

*Christia-
norum
nostra-
tium
corrupti
mores.*

non

non iustum putabatur: eos dolis circumuentos excipere, iniusta detinere seruitute, modis omnibus vexare, nulla religio; quin etiam impedimento erant, quò minùs ad Christianam Religionem vocarentur, ne potestate eos diuexandi priuarentur. Adhæc ancillarum, pellicumque greges Barbarorum more alere decori erat. Episcopus per id tempus nullus, nullus Antistes, Ecclesiastica potestas nulla. Illi ipsi quæ prohibere debuissent, qui ex Europa magistri morum venerant, socij in scelere, hortatores erant ad iniuriam: licere impium genus, Christiano nomini infestum omni contumelia afficere. Ita praua doctrina non modo scelera fouebant, sed multa etiã audacia vera docentium conatibus aduersabantur. Erant mancipiorum, tum seruorum, tum ancillarum greges, quos contra ius, fasque quæ dolo, quæ rapto occuparant, dimittendi; erant ipsi Christiani ab illorum rapina, atque ab iniuria auocandi, quorum utrumque; ut nouum & ad
eam

eam diem ipsis inauditum, morte grauius existimabatur. Multi præterea è tenuioribus, & ex infima facie in tanta Religionis negligentia, & effrenatæ libidinis licentia, quod illi genti pronum est, Barbarorum cõsuetudine, & ipsi efferati in mediterranea secesserāt, ibiq; inter Barbaros Barbarorum more viuebant, Christianam propè Religionē oblitati. Et hi quoque ad suos fuere reuocandi.

*Malefici
inter
Barbaros
Patribus
aduersantur.*

SVPER hæc omnia erat etiam propria, & quasi domestica Barbarorum scabies, & rubigo exterrēda. Malefici inter eos, qui cæteris audaciã præstabant, impostores hebetissimi se Sanctos, & deos faciebant: vana multa pollicebantur, prædicebantq; euentura; & cum absurda multa stultè blaterarent, illorumque mendacia tantum non manibus tenerentur; tanta tamen est in gente hebetudo, vt illis nihilominus fides haberetur. Hi modis omnibus populares à Patrum cõsuetudine auertebāt; Patres id mo-

lit

liri, vt vel deceptos in seruitutem abducant, vel iis exitium extremamque perniciem parent. Enimvero in tam alta barbarie non vsque eò infans impietas fuit, afflatu præsertim Tartareo adiuta, vt non interdum aliquid ad persuadendum non ineptum proferat. Et hi quoque fuere superandi. Sed magna vis est veritatis, diuina præsertim gratia fauente. Constantia tandem, & diuina ope Patrum labores promouente, ceperunt hæc quoque monstra ferocia mitescere: multi enim è nostratibus reprehensionum grauitate permoti, ipsa præsertim æquitate causæ perspecta, diuina affulgente luce, probare tandem cœpère, quod iniquo antè animo ferebant. Ita multi reuocati ab iniuria, multaque contra ius, fasque occupata seruitia manumissa, exactisque pellicibus, legitima matrimonia coniuncta multa: tū qui cum Barbaris viuere assueuerant, nō sine magno labore ad Christi vexilla reuocati, & magna quoque ex parte harioli compressi. Et, quoniam

quoniam malum longè per omnes
 oras emanarat, rebus vtcumque ad
 Bahyam compositis, fuere Patres in
 Præfecturas alias dispertiendi. Leo-
 nardus Nunnus cum Didaco Iaco-
 bæo ad S. Vincentij coloniam pro-
 fecti, ibi hæserunt. Eodem fermè té-
 pore Emmanuel Nobrega Pernam-
 bucum venit, vtrobiq̃ue Dominicus
 ager iis, quas dixi sentibus expur-
 gandus. Ita diuina fauente ope, post
 multos exhaustos labores, sata se-
 getes fructus lætiores protulerunt.
 Vtrobiq̃ue locus lectus extruendi
 Societati ædibus & templo. Cæteri
 Patres cum in Bahya residerent, cæ-
 teras circa Præfecturas, Illæos, Por-
 tum securum, & Spiritum sanctum
 obeuntes, agrum Dominicum quo-
 tidie lætioribus frugibus foecūdio-
 rem reddebant. Interim in his tri-
 bus Præfecturis domicilia Societati
 sunt extructa, & puerorū indigena-
 rum seminaria magno cum rei
 Christianæ fructu legi cepta. Sed
 Aspliquetam, præcipue totum
 peregrinationes ad Barbarorum

*In S.
 Vincen-
 tij Pra-
 fectura,
 & Per-
 nambu-
 ci sedes
 Patri-
 bus da-
 tur.*

*In Illæis,
 Portu se-
 curo, &
 Spiritu
 sancto
 colonijs
 Societati
 sedes da-
 tur.*

vicos

vicos etiam in mediterraneis longè
positos abripiebant. Et, vt olim Pau-
lus ad Gètes edocendas, sic ille præ-
ter cæteros, ad Barbaros erudien-
dos diuino instinctu lectus videba-
tur. Ipsorum idioma, quòd quandã
cum suo gentili similitudinẽ habe-
re videretur, omnium aptissimè
perceperat. Sic quocumque se con-
ferret, magna vbique gratia exci-
piebatur. Fructus etsi non par la-
bori, aliquid boni tamẽ ad rẽ Chri-
stianam semper afferebat: nam quã-
uis non omnibus, qui iam capaces
essent, Baptismum ob eorum feros
mores, & inconstantiam credere
auderent, multi tamen in ipso mor-
tis confinio baptizabantur, & pueri
ad seminaria legebantur. Tum di-
latum ipsum Christianæ rei votum
sensim illos ad suæ feritatis odium
afficiebat. Subinde tamen Patres
statis temporibus ad Christiano-
rum loca concionibus, & Sa-
cramentorum administratione fi-
delibus excolendis se refere-
bant. Hoc Christianæ rei fructu
pri-

primus post in Brasiliam aduentum
annus circumactus.

*Anno
1550
quatuor
alij Sa-
cerdotes
veniunt.*

Anno postmodū millesimo quingē-
tesimo quinquagesimo quatuor alij
Sacerdotes auxilio missi, Saluato-
Rotericus, Francisc^o Pireus, Emma-
nuel Payua, & Alfōsus Blasius: sub
indeque alij quotānis mittebantur
Aucto operarum numero, aucto
etiam laborum fructus: multisque
in locis Societati sedes constituta-

*Domici-
lia Socie-
tatis alia
extructa.*

& domicilia, diuersoriaque varia
in oppidis, vicisque tum Christi-
anorum, tum Ethnicorum extructa.
Addita præterea seorsim à frequen-
tia Oratoria, paruaque sacella, tum
ad Societatis vsum, tum ad pietatem
laicorū excitādam: ad quæ & quisi-
priuatim ad orandum commeare,
è vicis oppidisque supplicatione
pro tempore agmine ire consue-
cent. Aucta præterea etiam puero-

*Puero-
rum se-
minaria.*

rum seminaria, ad S. Vincentiū, ad
Spiritus sanctum, ad Illæos. Sed in
vrbe Saluatore ad Bahyam ducenti
circiter indigenarum filij alebantur
qui omnes vsu linguæ, & suorum
consue-

consuetudine ad suæ gentis homines ad Religionem alliciendos, magno erant Patrum laboribus adiumento. Res denique Dei beneficio secundiore in dies cursu procedebat, & Christiani veteres non ab iniuria modò, sed à vitæ quoque prauitate se ad Christianam pietatem referebant: ita vt non pauci rerum Brasilicarum, Brasilicique idiomatis benè periti, diuino instinctu permoti, Societati IESV se addixerint, bonosque ac strenuos tum ad peregrinationes, Barbarorumq; institutiones, tum ad aliarum rerum, linguæ præsertim percipiendæ Patribus adiutores præbuerint.

His supplementis aucta Societas maiore contentione ad Barbarorum conuersionem incumberebat. Itaque & peregrinationes crebriores susceptæ, & in gentis interiores fines penetratum maiore semper cū Religionis propagatione; ita vt etiam inter Barbaros, & vici, & Ecclesiæ Christianorum, censerentur; regesque catechumenorum ad Baptismum

D ptismum

ptissimum instituerentur. Neque in
 terim Christianorum veterum,
 pud quos omnia penè iam erant
 tuto cura neglecta, sed vitæ exēp-
 Socij, doctrinâ, concionibus, ali-
 que Societatis ministeriis omnes
 Christiani hominis officium im-
 tabant.

Hoc rerum status, cum Religio
 maiora caperet in dies incremen-
 anno eiusdem sæculi tertio, & qui
 quagesimo è Lusitania superuenit
 Sacerdotes tres, Aloysius Grana-
 Conimbricense Collegium Re-
 administrarat, Blasius Ludouicus
 Ambrosius Pireus, & cum his
 tres quatuor, Gregorius Serran-
 Ioannes Gonzalus, Antonius Bl-
 quius, & omnium natu minimus
 tamquam Isai filius lectissimus,
 eâ, quâ ante dixi occasione Iose-
 Anchieta. Aucto iâ in Brasilia
 ciorum numero, expedire vili-
 est, familiam vniuersam in Prom-
 ciæ formam redigere. Ergo Prom-
 ciale regendi munus Emmanu-
 Nobregæ demandatum. Is quoque

*Anno**1553. Io-**sephus**Anchie-**ta cum**alijs**venit in**Brasiliã.*

tempore Anchieta cum comitibus Bahya tenuit, S. Vincentij morabatur: ibi enim per id tempus, nullo adhuc in Brasilia Collegio constituto, Sociorum conuentus versabatur; & cum scholæ adhuc nullæ, nullique magistri haberentur, Præpositi Pro-uincialis, viri inter eos doctrinæ, & prudentia insignis, responsa, præscripta, institutaque scholarum, & Collegiorum instar erant. Huc quoque Anchieta, postquam se ex morbo, & nauigatione recreasset, Bahya euo-

Iosephus Anchieta pri-mus Latinas literas docet in Brasilia.

D 2 alia-

aliarum obseruationes haurire possent, haberent. Huic incommodum fuisse magister (agnosce miram in adolescentente charitatē) suo labore inueniendum ratus, sua manu iis, quae carebant, in libris papyraceis, quae discenda forent, descripta dabo. Huic operæ, quoniam distributa per horas singulas exercitationes, diuinum tempus excludēbant, nocturna somni tempora, nondum editae Societatis legibus, descripta quoque disciplina, addicebantur, ut bene per noctes, quantumuis longæ essent, in matutinum, cum diurna repetenda esset opera, infomnes traherentur. Hac suscepta consuetudine, deinde corporis naturam obtemperantem habuit, ut, quamdiu vitiosa insomnia numquam illi grauis fuerit. Inde tam familiaris illi postmeridiana & vsitata per multas horas in precatione pernoctatio. Sed haud dubie non sine diuina ope factum est, ut adolescentis, recens è morbo, & periculosa, & sæua pertinacia diuturno, tam cum corporis vexatione, tam in

borioso, atque ærumnoso operi par
fuerit. Adiecit inde animū ad Bra-
siliam linguam addiscendam: quo
in studio tantum profecit, vt non
modò peritè promptèque loquere-
tur; sed artem etiam Grammaticam
eiusdem linguæ conscriberet, quæ
post aliquot annos ab ipso, aliisque
idiomatis benè peritis recognita, &
aucta in Lusitania typis excusa, ma-
gno compendio eorum, qui ad hanc
Brasiliam excolendam vineam se
conferunt, postea fuerit. Haberi e-
nim coeptæ sunt in Collegio Bahy-
ensi ad eos, qui eò veniunt, quotidi-
anæ scholæ: quo fit, vt non magno
labore breui omnes ea se lingua cõ-
modè exerceant. Accedit & illud
commodum, quod ita ordinata est,
vt paucis obseruatis dialectis, com-
munis ea lingua sit multis aliis na-
tionibus, quæ mare accolunt, ab or-
tuo Maranonis fluminis per omne
maritimam oram vsque ad Pa-
raquarios, qui in continenti Hi-
spanici Regni sunt, intra Peruuium.
Neque his finibus ingeniosi se con-
tinuit.

D 3;   tinuit.

*Brasilia
lingua
Gramma-
ticam, &
alia Bra-
siliico idi-
omate
scribit.*

tinuit industria adolescentis; se
ad vltiora se porrexit: nam & Dic-
tionarium etiam ordinare aggres-
sus est. Christianam doctrinā, ple-
nioremque Catechismum in eandem
linguam transtulit: Dialogos etiam
per interrogationes, & responsiones
quibus Religionis mysteria scitu-
gna explicantur, ad catechumen-
rum exercitationes eodem idioma-
te conscripsit. Institutionem etiam
ad interrogandos inter confessio-
nis poenitentes. Synragma quoque
nitorum, quibus morientium a-
mi extremo illo tempore con-
muntur: & hæc omnia dum quo-
dianarum scholarum occupatio-
bus teneretur. Magnum vtiq; pro-
fensq; societatis hominibus instru-
mentum ad sua exercenda minist-
ria comparauit. Et, vt erat stud-
ad rem diuinam promouendam
defesso, & studio par ingenium
industriaque suppetebat, ad au-
tēdos à lasciuis cantionibus Chri-
anos veteres, Neophytosq; & ca-
chymenos iucundo oblectamēto

pietatem incitandos, contulit se ad
pia conscribenda carmina. Erat il-
le linguarum quatuor, Latinæ, Lusit-
anicæ, Hispanicæ, & Brasiliicæ benè
peritus. His omnibus se scribendis
versibus multa cum industria exer-
cuit. Res illi successit ad votum: nã
& lasciuas cantiunculas, quæ vul-
gò canebantur, in pia cantica con-
uertit, & nouos ipse cantus, à se mut-
ta cum vetustate cõpositos, in vsum
induxit. Quæ ita omnium magna
gratia excipiebãtur, vt iis interdum,
nocturne assidue plateæ, vicique per-
sonarent; in Ecclesia etiam inter
catechistica cantica decantarentur.
Quæ res omne genus hominum tũ
nostratum, tũ indigenarum ad piẽ
Deum venerandum excitabat. Dra-
maticũ etiam genus, rem omnino
nouam, neque vnquam his in
oris cognitam, Deo maxime
probante, tentauit. Optabat No-
brega vitia quædam corrigi, quæ
in Christianos veteres irreperãt-
ne, an inoleuerant? quibus di-
uini cultus reuerentia, etiam apud

D 4 Brasi-

Brasilos minui posse videbatur. Postulavit à Iosepho ea de re Drama vt conscriberet, populo exhibendum. Conscribitur, theatrum legitur sub dio: excitatur scena, actores præsto sunt. Et quoniam inscripta erat fabula, vt inter Lusitana diuerbia Brasilico sermone episodica multa infererentur, eius re famâ multos exciuit ex vniuersa Præfectura tam indigenas, quam Lusitanos ad spectadum. Fabula dabatur in oppido S. Vincentio. Cùm maximè ad audiendum conuenisset, ecce tibi horrida tempestate coelo obnubitur, atra nubes de fauce superincumbens raras guttas, grauesque excussit. Perturbauit ea res cœneam totam; spectatoresque se recipiebant. Prodit Iosephus, presentique animo, magna voce vetat locomoueri quemquam, certò futurum vt ante absolutam fabulam imbecillus nullus decidat. Nempe hoc est sanctis viris datum, vt, cùm rebus trepidis bonæ spei pollicentur aliquid voce, vultu, spiritu, ipsoque genere verbo

verborum, in primis verò diuino Spiritu interiore quadam sympathy hominum animos afficiente, id assequantur, vt persuadeant. Ita, seu perspecta aliis in rebus promissorum veritate, seu Deo spectatorum animos diuino suo Spiritu intus confirmante, ea vox veluti cœlo missa excipitur. Nullus mouetur; peragitur fabula, quietè spectante, & plaudente populo. Tenet actio in horas tres, nubibus pluuiam in singula momenta minitantibus. Diuina tandem bonitate factum est, vt nonnisi peracta fabula, dimissoque populo, pluuiam, quasi tum venia data, ingenti fragore impetuque ventorum decideret. His, aliisque id genus rebus, & vitæ in quotidiana cõsuetudine sanctimonia perspecta, omnium in se oculos, animosque conuerterat; vt iam docendi munere leuatus, vnâ cum Sacerdotibus Apostolicum in morè Barbarorum viros, ad fidem propagandam, nondum sacris ordinibus initiatus, obiret.

Leuatus docendi munere, ad Barbaros Religionem imbuendos peregrinatur.

D 5 ACCI-

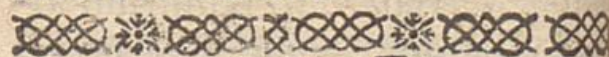
*Admi-
randa se-
nis Bar-
bari ad
fidem
conuer-
sio.*

ACCIDIT, vt cum comes, & in-
terpres Sacerdoti cuiusdam datus es-
set, inter ambulandum in senem in-
digenam incideret, vt prodebat ad
spectus centenario maiorem (sum-
enim iis in locis non pauci, longevi
admodum aetatis) sermonem cum
eo misceret: multa illi de rerum om-
nium conditore, deque diuinis re-
bus, vitaque futura exponit: quare
rerum nullam senex ad id tempus
cognitionem habuerat; iis tamen co-
gnoscenda tanta laetitia perfunditur,
vt filios, nepotesque, qui non lon-
ge aberant, aduocari, ad boni nun-
cij laetitiam communicandam, eam
percipiendam, seque iuuandum, at-
que eorum memoriam domi repetendam.
Tantaque ea cognitione animus in-
cunditate complebatur, vt ne nocte
quidem somnum caperet earum
rerum cogitatione, colloquutione
neque delectatus. Tandem pau-
cis diebus, cum satis videretur in-
structus, in Ecclesia sacro fonte
abluitur, tantoque eo die gaudio com-
pletus est, vt graue illi esset a facili
parie-

pārietibus discedere, nisi vt inde in
coelum euolaret. Sed vnde tanta in
fene, & Barbaro, & hebetē repen-
tē ex diuinis rebus animi lætitia, tā-
tus cœlestium rerum amor, despe-
ctusque terrenarum? Nimirum al-
titude illa diuitiarum, sapientiæq;
diuinæ admiranda, cuius incompre-
hensibilia iudicia, & viæ sunt in-
uestigabiles, in illius animum lucis
suæ radios infuderat: liberque ille,
& vt videbatur, fortuitus Iosephi
congressus ad eum temporis articu-
lum diuina sapientia ita attempe-
ratē directus est, vt prædestinatae se-
nis salutis fortē diuinæ prouidentia
dispositione inferuerit. Sed haud
diu sinceri Neophyti vota distulit
diuina Bonitas: paucis enim à sua
regeneratione diebus vinculis cor-
poris solutus, ad eā, quam præopta-
uerat, vitam translatus est. Hunc
fructum Iosephi labores, & studiū
in diuina causa semper vigilans
protulere. Deniq; tantam de se, deq;
sua virtute opinionem cōcitauit, vt
ipse Nobrega Prepositus prouincia-

80 *Vita Iosephi Anchietae*
lis quocunque iret, eum sibi comitē
adoptaret; sibi non interpretē mo-
dò, sed etiam consiliarium adhibe-
ret: nihil enim ferè maiorum mi-
norumve rerum, illo inconsulto,
facere consuevit.

VITÆ

IOSEPHI AN-
CHIETÆ E SOCIE-
TATE IESV

LIBER SECVNDVS.

*Sinus la-
nuarien-
sis.*

AM Lusitana, Chri-
stianaque res, Dei bo-
nitate, felici cursu
procedebant, cū ecce
vnde minimè time-
batur, grauis exorta perturbatio
subito tumultu, trepidationeque o-
mnia cōpleuit. Est in extrema Zo-
na torrida, sub ipso Capricorni tro-
pico ad vicesimū tertium gradū, &
dimidium, inter S. Vincentium, &
Spiritus sanctum colonias, peram-
plus, & opportunus maris sinus,
haud